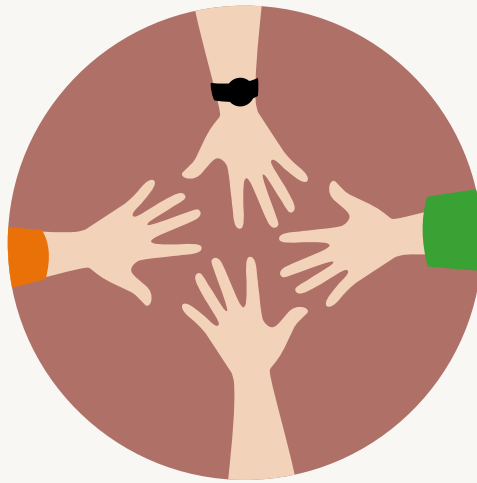

Sukupuolisensitiivisyys työn kompassina

Perehdytysopas Vuolle Tyttöjen Talolle

VUOLLE
Tyttöjen Talo

OAMK
OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

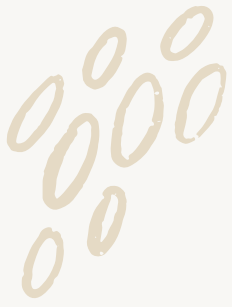
Oulun ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Heli Happonen & Rosanna Pääskyniemi 2021

Sisällys

Tervetuloa perehtymään sukupuolisensitiiviseen työhön!.....	4
Vuolle Tyttöjen Talo.....	5
Vuolle Setlementin arvot.....	7
Tyttö- ja nais erityinen työ.....	8
Sukupuolisensitiivisyys.....	11
Kulttuurisensitiivisyys.....	15
Pohdintatehtäviä.....	16
Sanasto.....	20
Vinkit ja linkit.....	23
Lähteet.....	26

Tervetuloa perehtymään sukupuolisensitiiviseen työhön

Hei Vuolle Tyttöjen Talon uusi työntekijä tai opiskelija! Tämän oppaan on tarkoitus perehdyttää sinut lyhyesti Tyttöjen Talon toimintaan ja sekä Tyttöjen Talon toimintaa ohjaavaan sukupuolisensitiiviseen työhön.

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys on yksi tapa edistää *yhdenvertaisuutta* ja *tasa-arvoa*. Voimassa oleva yhdenvertaisuuslaki sisältää kiellon syrjinnälle, sekä viranomaisille suunnatun veloitteen edistää yhdenvertaisuutta. Tähän kuuluu muun muassa tasa-arvoinen kohtelu ja mahdollisuudet. Yksi osa tasa-arvoa on sukupuolten välinen tasa-arvo. Sukupuolisensitiivisyydellä on siis laajemmat vaikutukset, kuin vain vaikutus yksittäisissä kohtaamisissa nuorten kanssa.

Oppaan alussa perehdytään lyhyesti Tyttöjen Talon ja Vuolle Settlementin toimintaan. Tämän jälkeen syvennyttään tyttö- ja nais erityiseen sekä sukupuolisensitiiviseen työhön. Oppaaseen on koottu keskeisimpiä Tyttöjen Talon toimintaa ohjaavia lakeja, sekä erilaisia tehtäviä teorian rinnalle. Tehtävät haastavat refleктоimaan asenteitasi ja ajatusmallejasi liittyen sukupuolen moninaisuuteen.

Oppaan loppupuolelta löydät lisää ajateluasi syventäviä tehtäviä, sanaston, sekä vinkkejä ja linkkejä. Sanastossa on avattu lyhyesti oppaassa esiintyvät tärkeimmät käsitteet. Sanastosta löytyvät käsitteet on merkitty *kursiivilla* tekstiin.

Vinkit ja linkit osioon on koottu lista kirjallisuudesta ja muusta materiaalista, joka voi myös auttaa sinua aiheeseen perehtymisessä.

Lopuksi haluamme muistuttaa, että sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolisensitiivisen työskentelyn omaksuminen vaatii aikaa, eikä siinä voi koskaan olla täysin valmis. Sukupuolisensitiivisen työskentelyn voikin nähdä päättymättömänä matkana. Käsitteemme sukupuolesta on sidoksissa aikaan ja kulttuuriin. Siksi on tärkeää, että peilaamme omia ajatuksia ympäristöömme sekä kehitämme itseämme ja päivitämme tietojamme säännöllisesti. Ammatillisessa työskentelyssä sukupuolisensitiivisyys toimii ikään kuin kompassina, joka ohjaa käytännön toimintaa ja suunnittelua.

Vuolle Tyttöjen Talo

Vuolle Tyttöjen Talo on avoin kohtaamispaikka 10–29-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille sukupuolen moninaisuus huomioiden. Talon kaikkea toimintaa ohjaa sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote. Vuolle Tyttöjen Talolla tehdään erityistason sosiaalista nuorisotyötä tyttö- ja nais erityisestä näkökulmasta hyödyntäen yksilötyötä sekä ryhmä- ja yhteisötoiminnan menetelmiä. Toiminnan tavoitteena on ensisijaisesti tukea nuoren kasvua ja kehitystä vahvistamalla omien voimavarojen etsimistä ja niiden löytämistä nuoren hyvinvoinnin vahvistamiseksi. (Vuolle Tyttöjen Talo 2021.) Tyttöjen Talon toimintoihin kuuluu esimerkiksi yhteisö- ja ryhmätoimintoja sekä yksilöohjausta erilaisten nuoren elämään liittyvien teemojen ympärillä. (Vuolle Setlementti 2020.) Toimintojen suunnittelussa huomioidaan kävijöiden tarpeet ja toiveet. Lisäksi toimintoihin voi vaikuttaa esimerkiksi erilaiset hankkeet.

Tyttöjen Talo toimii Oulun alueella osana Vuolle Setlementin hyvinvointipalveluita, jotka tuottavat yksilön voimavaroja vahvistavia palveluita ja toimintaa erilaisille ihmisryhmille. Ennaltaehkäisevät ja korjaavat palvelut on suunnattu kaikille ikäryhmille. Toinen Vuolle Setlementin keskeinen palvelukokonaisuus on Vuolle Opisto, jossa tarjotaan yleisivistävää koulutusta ja erilaisia kulttuuri- ja harrastusopintoja. Opistossa on sekä kansalaisopisto, että kansanopistokoulutusta. Kolmas Vuolle Setlementin tarjoama palvelukokonaisuus on Pikku-Syöte, jossa tuotetaan vapaa-ajan palveluita ja nuorisotoimintaa. Pikku-Syötteellä tarjotaan muun muassa erilaisten teemojen ympärille rakennettuja leirejä ja tapahtumia, joiden ympäristönä toimii Pikku-Syötteen luonto. (Vuolle Setlementti 2020.)

Tyttöjen Talojen toiminta pohjautuu setlementtiarvoihin. Tyttöjen Taloilla on myös omat arvot, joita ovat yksilöllisyys, moninaisuuden arvostaminen, tasa-arvo, ihmisen omiin voimavaroihin luottaminen, yhteisöllisyys, sekä naistietoisuus. Arvot näkyvät Tyttöjen Talon toiminnassa joka tasolla nuorten aitona kohtamisena ja kunnioittamisena. Parhaimmillaan Tyttöjen Talolla on tärkeä paikka nuoren tukiverkostossa vaikeista elämäntilanteista selviytymisen tukena ja eheytyemisessä kohti normaalia elämää. Voimaannuttava kohtaaminen, ammatillinen rakastava katse, yhteisöllisyys sekä voimaannuttavat työmenetelmät antavat pohjan työskentelylle Tyttöjen Taloilla. (Mulari, Eischer & Uusitalo-Herttua 2012.)

Tyttöjen Talon toimintaa ohjaa *nuorisolaki*. Laki määrittelee muun muassa Tyttöjen Talon kävijöiden iän, sekä sen millaista toimintaa Tyttöjen Talo voi järjestää. Nuorisolaissa nuoreksi on määriteltä alle 29-vuotiaat ja nuorisotyöksi kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukemisen yhteiskunnassa. Nuorisotoiminta määritellään nuorten omaehtoiseksi toiminnaksi (§3). Nuorisolain mukaan nuorisotyö ja -politiikka kuuluu kunnan tehtäviin. Kunnan tulee luoda edellytykset nuorisotyölle ja -politiikalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa. Kunnalla on myös vastuu tarvittaessa tehdä monialaista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, mikäli ei itse pysty tarjoamaan riittävästi nuorisotyötä (§8). Laki määrittää myös muun muassa sen, ettei muiden toimijoiden toiminta saa mennä päällekkäin kunnan vastuulla olevan toiminnan kanssa, vaan sen tulee olla kunnan palveluita ja toimintoja täydentävää ja tukevaa.

Vuolle Setlementin arvot

IHMISLÄHEINEN

Kuljemme mukana erilaisissa elämäntilanteissa välittäen ja arvostaen. Ihmisarvot, lämpö ja ilo ohjaavat toimintaamme.

AVOIN

Toimintamme on kaikille avointa. Mahdollistamme aktiivisen ja turvallisen toimintaympäristön. Opimme toinen toisiltamme kokemuksia ja osaamista avoimesti jakaen. Perustelemme päätökset avoimesti.

UUDISTUVA

Toimintakulttuurimme ja ihmisläheiset palvelumme elävät nykyajassa ja muotoutuvat, uusiutuvat ja kehittyvät yhteiskunnan muuttuvien tarpeiden mukaan.

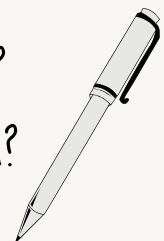
ROHKEA

Uskallamme toimia ennakkoluulottomasti ja ottaa kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin sekä edistää tärkeiden asioiden toteutumista omilla toiminta-alueillamme. Tarjoamme kokonaisvaltaisesti ja rohkeasti itsensä kehittämisen mahdollisuuksia kaikille.

LUONNONLÄHEINEN

Välitämme luonnosta ja tunnemme ympäristövastuun. Kestävä kehitys, vastuullisuus ja luonnon monimuotoisuus ohjaavat toimintaamme kaikilla sen tasoilla. Asiakastyössämme hyödynnämme monipuolisesti lähiympäristön ja luonnon tarjoamia mahdollisuuksia. Olemme edelläkävijä myös ekologisten energiamuotojen hyödyntämisessä ja jätteiden käsittelyssä.

Miten voit omassa työssäsi huomioida kyseiset arvot?
Miten nämä arvot näkyvät Tyttöjen Talon toiminnassa?

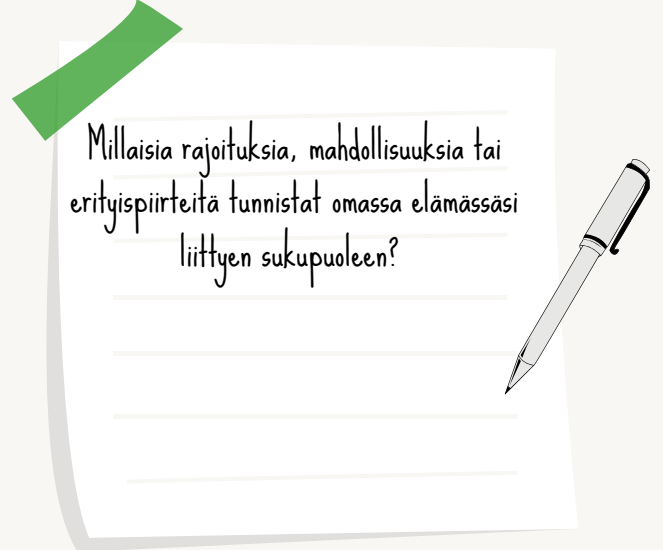

Tyttö- ja naiserityinen työ

Sari Näreen ja Jaana Lähteenmaan (1992) mukaan *tyttötyö* on lähtenyt kehittymään 1970-luvulla, kun tyttökuultuureista kiinnostuneet tutkijat huomasivat, että tytöt jäivät sivuun nuorten kulttuureissa, jotka olivat poikavaltaisia. Tutkijat havaitsivat, että tytöillä oli omia kulttuureita, jotka muun muassa suojasivat tyttöjä poikien harjoittamalta seksismiltä ja auttoivat tyttöjä työstämään elämänsä rajoituksia. Omassa kulttuurissaankin tytöt tulivat kuitenkin sidotuksi perinteiseen naisrooliin. 1980-luvulla Pohjoismaisessa tutkimuksessa alettiin tutkia tyttökuultuuria omanaan vertaamalla sitä poikakuultuuriin. Tällöin tutkimuksessa näyttäytyi sukupuolten olemuksellinen erilaisuus. Aiemmin tutkimuksen oletus perustui sukupuolten olemukselliseen samankaltaisuuteen.

Tyttötyötä on tehty Suomessa sukupuolisensitiivisellä työotteella yli kaksikymmentä vuotta. Tyttötyön kehittämisen etujoukoissa on ollut Suomen settlementiliiton nuorisotyö. Tyttötyön yksi perusajatuksista on luoda tytöille oma turvallinen tila, jossa heillä on mahdollisuus luoda omaa kulttuuriaan ja esimerkiksi keskustella omaan sukupuoleen liittyvistä odotuksista ja rajoituksista. Tyttötyön tavoitteena on tukea tyttöjä voimaantumaa ja kasvamaan omannäköisiksi naisiksi.

Sukupuolisensitiivinen tyttötyö on lähtenyt kehittymään 1990-luvulla, kun huomattiin ettei perinteinen nuorisotyö juurikaan tavoittanut tyttöjä. Tällä hetkellä tunnetuin tyttötyön muoto on Tyttöjen Talot. (Mulari, ym. 2012.)

Yksi osa tyttötyötä on naistietoisuus. *Naistietoisuus* tarkoittaa käsitteenä tietoisuutta ja ymmärrystä tyttöjen ja naisten kehityksestä, naistutkimuksen tuottamasta tiedosta, sekä tyttöjen ja naisten kokemuksista. Lisäksi naistietoisuuteen kuuluu tietoisuus naisen historiasta, naissukupolvista, erilaisista naisten malleista nykyhetkessä ja menneisyydessä, myyteistä, yhteiskunnallisista arvostuksista ja odotuksista sekä näiden yhteyksistä omiin kokemuksiin. (Mulari, ym. 2012.)

Millaista sukusi (esim. mummo, äiti, tädit)

naisten elämä on ollut eri aikoina?

Millaisia vaiheita oman sukupuolesi kehitykseen on liittynyt?

Miten naisten asema ja odotukset naisia kohtaan ovat muuttuneet oman elämäsi aikana?

Entä esimerkiksi äitisi elämän aikana?

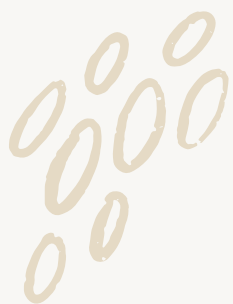
Tyttötyön erityisyys näyttäisi rakentuvan tyttökulttuurien kautta. Tyttötyössä ammattilainen tukee ja rohkaisee nuoria löytämään oman kulttuurinsa ja tavan olla tyttö ja kasvaa naiseksi. *Tyttökulttuuri* on määritelty tyttöjen jaetuksi kokemusmaailmaksi, joka sisältää muun muassa yhdessä tuotettuja käytäntöjä, kokemuksia, elämyksiä, tunteita, asenteita ja tietoa. Tyttökulttuureja on tutkimuksessa ja sennetty oman huoneen käsitteen kautta. Oma huone on ensin tarkoittanut konkreettisesti tytön huonetta kodissaan, mutta on sitten laajentunut kuvaamaan myös laajemmin tyttöjen keskinäisiä maailmoja. Tyttötyö, esimerkiksi Tyttöjen Talot luovat tytöille suunnattuja ei kaupallisia tiloja, joissa viettää aikaa yhteisöllisesti. (Anttila, Ojanen, Saari-koski & Timonen 2011, Mulari ym. 2012.)

Tyttötyö on yksi keino tehdä tasa-arvo työtä ja esimerkiksi edistää tyttöjen ja naisten oikeuksia ja turvallisuutta. Tasa-arvon edistämisestä ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä on säädetty eri laein ja asetuksin. Esimerkiksi lain *naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986/609)* tarkoitus on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset on otettu Suomessa käyttöön vuonna 2015.

Yleissopimus tunnetaan paremmin *Istanbulin sopimuksena*. Yleissopimuksen tavoitteena on muun muassa ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa ja perheväkivaltaa, edistää naisten ja miesten välistä tosiasiallista tasa-arvoa muun muassa naisia voimaannuttamalla, luoda toimintaperiaatteita ja puitteita kaikkien naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi, sekä edistää kansainvälistä ja eri organisaatioiden välistä yhteistyötä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseksi. (Valtiosopimus 53/2015.)

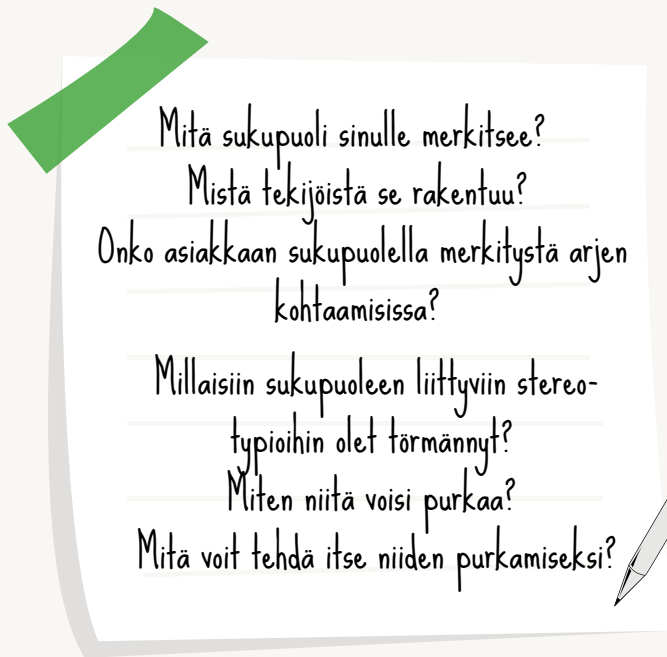
Sukupuolisensitiivisyys

Ennen kuin puhutaan *sukupuolisensitiivisyydestä*, on tärkeä ymmärtää, mitä tarkoitetaan tässä yhteydessä sukupuolella ja sensitiivisyydellä. Sukupuoli on käsitteenä monitahoinen. Sukupuolen käsitteellä voidaan viitata esimerkiksi ruumiillisiin ulottuvuuksiin, kuten anatomiaan, kromosomeihin tai hormoneihin, sukupuolelle annettuihin sosiaalisiin merkityksiin ja *sukupuolinnormeihin* tai *sukupuoli-identiteettiin*. Sukupuolella voidaan viitata myös juridiseen sukupuoleen, joka ilmenee henkilötunnuksesta. Suomessa juridisia sukupuolia on tällä hetkellä kaksi, mikä tarkoittaa, että väestörekisterissä oleva sukupuolimerkintä voi olla joko nainen tai mies. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020) kuitenkin linjaa, että suositeltavin tapa ymmärtää ihmisen sukupuoli on sukupuoli-identiteetin kautta. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan sitä, millainen kokemus meillä itsellämme on omasta sukupuolestamme ja mihin sukupuoleen koemme kuuluvamme. Ihminen voi olla sukupuoli-identiteetiltään mies, nainen, molempia, jotain muuta tai sukupuoleton.

Sukupuolisensitiivisessä työssä on tärkeää huomioida sukupuolen moninaisuus. Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen on pieniä tekoja, joilla voidaan osoittaa, että kuulemme ja arvostamme yksilöä juuri sellaisena, kuin hän on.

Konkreettisesti arvostaminen voi näkyä esimerkiksi siinä, että työntekijä pyrkii tekemään mahdollisimman vähän oletuksia nuoresta ja käyttää nuoresta sitä nimeä, jota nuori itsestään haluaa käytettävän. Työntekijä kannustaa ja tukee nuorta löytämään oman näköisen tavan elää ja ilmentää sitä sukupuoli-identiteettiä, jonka nuori kokee omakseen moninaisten mallien ja vaihtoehtojen joukosta. Työntekijä antaa nuorelle aikaa ja tilaa pohtia sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiään ja rohkaisee löytämään omat vahvuutensa ja voimavaransa sekä kuuntelemaan itseään.

Vaikka juridisia sukupuolia on tällä hetkellä Suomessa vain kaksi, tunnustaa laki kuitenkin sukupuolen moninaisuuden. *Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986, 1§)* ottaa sukupuolen moninaisuuden huomioon, ja sen yhtenä tavoitteena on estää sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. *Perustuslaissa (731/1999, 6§)* todetaan, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Outi Ylitapio-Mäntylä (2012) määrittelee sensitiivisyyden eli herkkyyden olevan kykyä huomata ja huomioida sukupuolten ja yksilöiden välisiä eroja, sekä kykyä tarkastella asioita monelta kannalta. Mulari, Eischer & Uusitalo-Herttua (2012) määrittelevät lyhyesti sukupuolisensitiivisyyden herkkyydeksi huomioida sukupuolen monimuotoinen merkitys ja erilaiset vaikutukset nuorten kasvussa. Sukupuolisensitiivisyys ottaa huomioon tyttöjen ja poikien kasvun ja siihen liittyvien kipukohtien erilaisuuden niitä arvottamatta. Olennainen osa kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä työtettä on työntekijän omien arvojen ja normien tunnistaminen sekä niiden reflektointi. Työote edellyttää, että työntekijä tiedostaa ne käsitykset, jotka ohjaavat hänen ajatteluaan liittyen sukupuolirooleihin ja kulttuureihin. Lisäksi on tärkeää, että työntekijä pystyy tarkastelemaan kriittisesti niitä stereotyyppisiä ajatuksia, jotka ohjaavat hänen toimintaansa.

Sukupuolisensitiivisessä työssä pyritään purkamaan, avaamaan ja laajentamaan sukupuolirooleja sekä sukupuolittuneita käyttäytymismalleja. Esimerkiksi sukupuolisensitiivisessä työssä tyttöjä kannustetaan ja tuetaan pohtimaan ja etsimään omannäköistä tapaa toteuttaa tyttöyttä moninaisten mallien ja vaihtoehtojen joukosta. (Mulari ym. 2012.)

Sukupuolisensitiivisyyden käsite sekoituu usein *sukupuolineutraaliuden käsitteeseen*. Sukupuolineutraalissa ajattelussa sukupuoli jätetään huomioidamatta kokonaan, ja neutraalius määrittyy tasaisuutena ja samankaltaisena toimintatapana yksilöiden eroista huolimatta. Sukupuolineutraalius voi estää esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa työskennellessä kasvatuksen sukupuolittuneiden käytäntöjen huomaamisen ja huomioidamisen, eikä näin ollen takaa kaikille tasa-arvoista kasvatusta tai kohtelua.

Sukupuolisensitiivisessä ajattelussa taas tunnustetaan ja tunnustetaan, että sukupuoli tuottaa eroja ja eriarvoisuutta. Kun tunnustetaan, että sukupuoli tuottaa eriarvoista kohtelua esimerkiksi koulussa ja työelämässä, on eriarvoiseen kohteluun mahdollista myös puuttua. Sukupuolisensitiivisessä työssä hyväksytään yksilöiden erilaisuus ja monimuotoisuus nähdään rikkautena. (Mukaillen Ylitapio-Mäntylä 2012.)

Sukupuolisensitiivisyys ammatillisena toimintana

Ammatillisena toimintana sukupuolisensitiivisen työn keskeisiä ominaispiirteitä ovat mm. heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien ja hyvinvoinnin edistäminen, yksilöllisten tarpeiden ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksien huomiointi, kontekstuaalisuus, kokonaisvaltaisuus, turvallisempi tila, dialogisuus, osallisuus ja matalakynnyksisyys sekä vapaaehtoisuus. Sukupuolisensitiivisen työn ominaispiirteistä on löydettävissä samankaltaisuutta esimerkiksi sosiaalihuoltolain tavoitteiden kanssa. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 1§) todetaan, että lain tarkoituksena on mm. edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, sekä vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta.

”Sukupuolisensitiivinen sosiaalinen nuorisotyö on samaan aikaan arvo, asenne sekä ajattelu- ja toimintatapa. Sukupuolisensitiivisessä sosiaalisessa nuorisotyössä toimitaan yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla niiden keskinäiset suhteet huomioiden.” (Loisto Setlementti 2020.)

Setlementtiliitto määrittelee sukupuolisensitiivistä työtä sosiaalisen nuorisotyön näkökulmasta siten, että työssä tiedostetaan miten sukupuoli ja muut ihmisyyden piirteet vaikuttavat yksilön kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin.

Sukupuolisensitiivisessä työskentelyssä kiinnitetään huomiota muun muassa siihen, miten ihmiset tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi, millaisia mahdollisuuksia heille elämässä tarjoutuu, sekä millaisista mahdollisuuksista heidät jätetään ulkopuoliseksi. Ammatilliselta luonteeltaan sukupuolisensitiivinen nuorisotyö on jatkuvasti kehittyvää, jossa teoria, käytäntö ja toiminnan kriittinen reflektio nivoutuvat yhteen ja muodostavat erottamattoman kokonaisuuden. Sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön toimijan osaaminen rakentuu niin eettisestä, teoreettisesta, kuin käytännöllisestäkin osaamisesta. (Setlementtiliitto 2020)

Setlementtien toteuttamaa sukupuolisensitiivistä sosiaalista nuorisotyötä koordinoi pääkaupunkiseudulla toimiva Loisto setlementti ry. Koordinoinnin tarkoituksena on mahdollistaa sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön toimijoiden välinen yhteistyö ja edistää osaamisen vahvistumista myös muilla työalueilla.

Sukupuolisensitiiviselle sosiaaliselle nuorisotyölle ei voida nimetä yhtä tiettyä taustateoriaa, mutta esimerkiksi sosiaalipedagogiikka antaa hyvän kehysten hahmottaa sukupuolisensitiivisyyden ja sosiaalisen nuorisotyön keskeisiä toimintaperiaatteita ja yleisiä tavoitteita. (Loisto setlementti 2020) "Sosiaalipedagogiikassa ihminen ymmärretään olennoksi, jota luonnehtivat samanaikaisesti hänen yksilöllinen potentiaalinsa ja arvokkuutensa, sekä yhteisöllinen ominaislaatunsa" (Nivala & Ryyänen, 2019).

Kulttuurisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisen työtteen lisäksi yksi keskeinen Tyttöjen Talon työtä ohjaava toimintatapa on *kulttuurisensitiivisyys*. Kulttuurisensitiivisyys pitää sisällään paljon samankaltaisia periaatteita kuin sukupuolisensitiivisyys, joten on hyvä avata kulttuurisensitiivisyyden käsitettä sukupuolisensitiivisen käsitteen rinnalla.

Kulttuuri on tapa, jolla ihmiset, jotka asuvat tietyllä alueella, organisoivat elämänsä ja tapansa olla. Kulttuuri toimii orientaationsysteeminä, jonka keskeisiä piirteitä ovat ajattelun, arvojen ja käytäytymisen muodot, jotka ovat itsestään selviä ja normaaleja tietyn kulttuurin edustajalle (Mielenterveystalo 2021.)

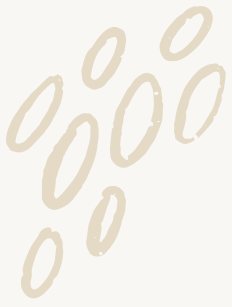
Kulttuurisensitiivisyys on halua, kykyä ja herkkyyttä ymmärtää eri kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevia ihmisiä. Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ammattilaisen kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja. Se on arvostavaa, niin sanallista, kuin sanatonta kohtaamista ja viestintää ammattilaisen ja asiakkaan välillä niin, että vuorovaikutuksessa kummallekin osapuolelle sallitaan oman kulttuurinsa ilmaisu, sekä mahdollistetaan hyväksytyksi ja kuulluksi tuleminen.

Kulttuuritaustamme lisäksi jokainen meistä on myös yksilö omine tarpeineen. Tämä on erityisen tärkeää muistaa eri kulttuurista tulevan asiakkaan kohtaamisessa. Asiakas on nähtävä ensisijaisesti yksilönä kulttuuristen stereotyyppien sijaan.

On tärkeää, että työntekijä reflektoii oman kulttuuri- ja katsomustaustansa vaikutusta ja merkitystä itselleen, sekä sitä miten oma kulttuuritausta vaikuttaa omiin asenteisiin ja työskentelyyn. (THL 2020.)

Eri kulttuureista puhuttaessa usein joko korostamme tai vähättelemme kulttuurin merkitystä. Molemmat tavat voivat johtaa siihen, että henkilö näkee kulttuurit kapea-alaisesti ja stereotyyppit korostuvat. Tämän vuoksi monikulttuurinen tarkastelutapa on suositeltava. Monikulttuurisuuden käsite ottaa jossain määrin huomioon tarkasteltavien kulttuureiden yhtäläisyydet, sekä eroavaisuudet. Monikulttuurisuus on osa kulttuurisensitiivisyyttä. Kulttuurisensitiivisyys ottaa huomioon eri kulttuurit arvottamatta niitä. Kaikki kulttuurit ja katsomukset ovat samanarvoisia, mutta niiden toteuttaminen ei saa rikkoa lakia tai esimerkiksi ihmisoikeuksia. Tällaisessa ristiriitatilanteessa on tärkeää erottaa ihminen ja teot toisistaan. Voimme tuomita esimerkiksi rikollisen teon, mutta emme ihmistä tai kulttuuria, joka tekoon liittyy. (Kimanen 2018.)

Pohdintatehtäviä

Tässä osiossa on koottuna erilaisia pohdintatehtäviä sukupuolisensitiiviseen työhön liittyen. Kaikki tehtävät soveltuvat sekä yksin pohdittavaksi, että käsiteltäväksi ryhmässä.

Tässä tehtävässä on tavoitteena pohtia sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita. On hyvä muistaa, että jokaisella meistä on ennakkoluuloja. Vain tiedostamalla ja tunnistamalla ennakkoluuloja ja hyväksymällä niiden olemassaolon, on omia asenteita mahdollista lähteä työstämään ja muuttamaan. Pysähdy pohtimaan kysymyksiä yksi kerrallaan ja kirjaa ylös:

Mitä sinulla tulee mieleen, kun puhutaan:

1. Kiltistä tytöstä?
2. Kiltistä pojasta?
3. Huonokäyttöisestä tytöstä
4. Huonokäyttöiseen pojasta?

Älä jää miettimään vaan kirjoita mitä ensimmäisenä tulee mieleesi ilman itsekritiikkiä ja ennakkosensuuria. Tutki lopuksi eroavatko vastaukset jotenkin toisistaan?

Lähde:

Mukaillen: Naisasialiitto Unioni ry Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanke, Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa kouluttajan opas s.19, stereotyyppitesti

Pohdi ja havainnoi millaisia sukupuolirooleja, stereotyyppioita ja käsityksiä kuluttamassasi kulttuurissa tulee vastaan?

Millaisia hahmoja on esimerkiksi lempikirjassasi tai -sarjassasi? Millaisia rooleja hahmoilla on?

Kohtaatko arjessasi oletuksia ja stereotyyppistä ajattelua?

Millaisia oletuksia sinusta on tehty? Miltä se on tuntunut?

Millaisia oletuksia tunnistat itse tekeväsi ja millä perustein?

Onko sukupuolellasi ollut merkitystä ammattiin hakeutumisessa?
Onko sukupuolella merkitystä tämän hetkisessä työssäsi? Jos on, niin millaista merkitystä?

Lähde: Johanna Linner Matikka (2020)
Seuraa punaista lankaa – Tunnista toimintamallisi ihmistyössä.

Pohdi mitä sukupuolisensitiivisyys sinulle merkitsee?
Miten toteutat sukupuolisensitiivisyyttä arjessasi ja/tai työssäsi?

Sanasto

Tästä osiosta löydät oppaassa esiintyvät tärkeimmät käsitteet aakkosjärjestyksessä.

Kulttuurisensitiivisyys Kulttuurisensitiivisyys on halua, kykyä ja herkkyyttä ymmärtää eri taustoista tulevia ihmisiä. Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ammattilaisen kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja. Se on arvostavaa, niin sanallista, kuin sanatonta kohtaamista ja viestintää ammattilaisen ja asiakkaan välillä niin, että vuorovaikutuksessa kummallekin osapuolelle sallitaan oman kulttuurinsa ilmaisu, sekä mahdollistetaan hyväksytyksi ja kuulluksi tuleminen. Myös reflektiivisyys on olennainen osa kulttuuri-sensitiivisyyttä, eli työntekijä reflektoi oman kulttuuritaustansa vaikutusta ja merkitystä itselleen, sekä sitä miten se vaikuttaa hänen asenteisiinsa.

Naistietoisuus tarkoittaa käsitteenä tietoisuutta ja ymmärrystä tyttöjen ja naisten kehityksestä, naistutkimuksen tuottamasta tiedosta, sekä tyttöjen sekä naisten kokemuksista. Lisäksi naistietoisuuteen kuuluu tietoisuus naisen historiasta, naissukupolvista, erilaisista naisten malleista nykyhetkessä ja menneisyydessä, myyteistä, yhteiskunnallisista arvostuksista ja odotuksista sekä näiden yhteyksistä omiin kokemuksiin. Käytännössä naistietoisuus on itsereflektiota edellä mainittujen teemojen ympärillä.

Sukupuolierityisyys tarkoittaa esimerkiksi vain tietylle sukupuolelle suunnattua tilaa tai toimintaa. Sukupuolierityinen toiminta voi olla perusteltua silloin, kun toiminta vaatii erityisen turvallisen tilan esimerkiksi käsiteltäessä tietylle sukupuolelle ominaisia mahdollisesti arkaluontoisia asioita. Sukupuolierityiseen toimintaan voi olla helpompi osallistua ja sitoutua. Sukupuolierityinen toiminta voi olla sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta ulossulkevaa. Siksi on tärkeää, että sukupuolierityisessä toiminnassa huomioidaan oikeus sukupuolen itsemäärittelyyn sekä sukupuolen moninaisuus.

Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen henkilökohtaista kokemusta omasta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan. Ihminen voi olla nainen, mies, jotain muuta tai sukupuoleton. Suositeltavin tapa ymmärtää ihmisen sukupuoli on sukupuoli-identiteetin käsitteen kautta.

Sukupuolineutraali -termiä voidaan käyttää eri merkityksissä, esimerkiksi silloin kun jokin on kaikille sukupuolille tarkoitettu tai soveltuva, esimerkiksi sukupuolineutraalit wc-tilat ja vaatteet. Sukupuolineutraaliuteen voidaan pyrkiä myös kielenkäytössä. Esimerkiksi puheessa voidaan välttää sukupuolittuneita viittauksia puhuttaessa jostakin ryhmästä, vrt. tytöt ja pojat – nuoret. Myös osa ammattinimikkeistä on pyritty päivittämään sukupuolineutraaliksi esim. esimies - esihenkilö. Sukupuolineutraalius voi tarkoittaa myös sitä, ettei sukupuolen merkitystä ja vaikutuksia lainkaan tunnusteta tai huomioida vrt. sukupuolisensitiivisyys. Silloin sukupuolineutraaliksi tarkoitettu toiminta voi olla ulossulkevaa tai jopa syrjivää.

Sukupuolinormi kuvaa vallitsevia sukupuoleen liitettyjä oletuksia siitä, millaiset toimintatavat, ominaisuudet, itseilmaisuus tai esimerkiksi ulkonäkö tai asema on hyväksyttävää tai mahdollista saavuttaa. Yleensä normit ovat jotain, mitä ei ääneen sanota, mutta niin normaaleja, että ne tuntuvat normaaleilta. Sukupuolinormit voivat aiheuttaa ahdistusta tai huonommuuden tunnetta sellaisessa yksilössä, joka ei pysty tai halua saavuttaa asetettuja normeja. Väljentämällä näitä normeja, on sukupuoleen katsomatta yksilöillä helpompi elää omana itsenään. Normeja voi muovata jokaisessa arjen kohtaamisessa.

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa eri sukupuoliin kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjen oletusten, ennakkoluulojen, käsitysten ja ominaisuuksien tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puhetoissa. Sukupuolisensitiivisyys on myös sukupuoli-stereotyypioiden tunnistamista ja niiden kriittistä arviointia sekä tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta. Nuorisotyön näkökulmasta sukupuolisensitiivisyyteen sisältyy ymmärrys siitä, millä tavoin sukupuoli ja muut ihmisyyden piirteet vaikuttaa lapsen ja nuoren kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin.

Tasa-arvo Tasa-arvolla tarkoitetaan samanarvoisuutta riippumatta ihmisen rodusta, väristä, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, kielestä, uskonnosta, poliittisesta mielipiteestä tai varallisuudesta. Lisäksi tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin kuuluu muun muassa se, että ihminen saa elää vapaana syrjinnästä riippumatta esimerkiksi hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään. Tasa-arvo toteutuu, kun kaikilla ihmisillä on samat oikeudet: naisilla, homoilla, vammaisilla, köyhillä, lapsilla ja niin edelleen. Vrt. Yhdenvertaisuus.

Tyttökulttuuri tarkoittaa tyttöjen jaettua kokemusmaailmaa, joka sisältää muun muassa yhdessä tuotettuja käytäntöjä, kokemuksia, elämyksiä, tunteita, asenteita ja tietoa.

Tyttötyö Tyttötyön yksi perusajatuksista on luoda tytöille oma turvallinen tila, jossa heillä on mahdollisuus luoda omaa kulttuuriaan ja esimerkiksi keskustella omaan sukupuoleen liittyvistä odotuksista ja rajoituksista. Tyttötyön tavoitteena on tukea tyttöjä voimaantumaa ja kasvamaan omannäköisiksi naisiksi.

Yhdenvertaisuus Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään, sukupuolen ilmaisustaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan tai vakaumuksesta, mielipiteestään, vammaisuudesta, terveydentilastaan, tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Perusoikeudet kuuluvat kaikille, eivätkä oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa edellä luetellut henkilöön liittyvät tekijät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja. Koska ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet yhteiskunnassa ovat erilaisia, vaatii tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen yhdenvertaisuuden aktiivista edistämistä.

Vrt. Tasa-arvo.

Vinkit ja linkit

Tässä osiossa on koottuna materiaalia, joka voi auttaa sinua aiheeseen tarkemmin perehtyessä. Teokset ja muut lähteet eivät ole suoraan sukupuolisensitiivisyyttä käsitteleviä, mutta teoksissa on käsitelty sukupuolierityisyyttä sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta tavalla, josta voit saada uusia oivalluksia matkallasi sukupuolisensitiivisyyteen.

Antti Kivijärvi, Tuija Huuki & Harry Lunabba (toim.): Poikatutkimus

Aurora Rämö & Vappu Kaarenoja: Tytöt – Suomalaisen tasa-arvon perusteet

Anu Silfverberg: Äitikortti & Sinut on nähty

Henna Helne: Pojat, pojat, pojat - Kirja poikien äideille

Jani Toivola: Musta tulee isona valkoinen & Kirja tytölleni

Jenni Holma, Veera Järvenpää, Apila Pepita Miettinen, Kimmo Lust & Kaisu Tervonen: Näkymätön sukupuoli - ei-binäärisiä ihmisiä

Koko Hubara: Ruskeat tytöt

Maiju Ristkari & Nina Suni: Sukupuolena ihminen

Maria Ohisalo & Arno Kotro (toim.): Sinua on petetty

Maria Pettersson: Historian jännät naiset - merirosvoja, meedioita, varkaita ja vakoojaprinsessoja

Marita Husso & Risto Heiskala (toim.): Sukupuolikysymys

Marta Breen ja Jenny Jordahl: Naiset 150 vuotta vapauden, sisaruuden ja tasa-arvon puolesta

Minja Koskela: Ennen kaikkea feministi

Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.): Letit liehumaan - tyttökuulturi murroksessa

Susi Nousiainen: Sukupuoleen katsomatta

Suomen Setlementtiliitto ry: Tyttötyön kansio

Ahjolan setlementti Poikien Tupa (Tampere)

<https://poikatyo.fi/index.php/poikien-tupa/>

Ahjolan setlementti Tyttöjen Tupa (Tampere) <https://www.tyttöjentupa.fi/>

Espoon Tyttöjen Talo www.espoontyttöjentalo.fi

Finlex.fi

Helsingin Poikien Talo <https://poikientalo.fi/>

Helsingin Tyttöjen Talo www.tyttöjentalo.fi

Joensuun Tyttöjen Tupa <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/tyttojen-tupa/>

Joensuun Poikien Tupa <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/poikatoiminta/>

Kajaanin Tyttöjen Tupa www.kajaanintyttöjentupa.fi

Kuopion Tyttöjen Talo www.puijola.net/tyttojen-talo

Lappeenrannan & Vantaan Tyttöjen Tilat <https://www.nicehearts.com/tytot/>

Loisto setlementti www.sukupuolisensitiivisyys.fi

Oulun Poikien Talo www.poikientalo-oulu.fi

Oulun Tyttöjen Talo www.likka.fi

Rovaniemen Tyttöjen Talo www.neiot.fi

Ruuti-hanke <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/ruuti-sukupuolisensitiiviset-ura-ja-tyopaikkaohjauksen-mallit/>

Seta www.seta.fi + paikallisjärjestöjen nettisivut

Sinuiksi - tuki- ja neuvontapalvelut sinuiksi.fi

Tampereen Tyttöjen Talo www.tytto.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo>

Turun Tyttöjen Talo www.mimmi.fi

loistosetlementti

miesplus

nuortenvaestoliitto

ouluntyttöjentalo

poikientalooulu

selkoseks

seta_ry

sinuiksi

Kajaanin Tyttöjen Talo

Loisto setlementti ry
-videot eri toimintojen alla

Sukupuolisensitiivisyyden puolesta

Suomen Setlementtiliitto

Vuolle setlementti

Lähteet

Eischer H., Mulari H. & Uusitalo-Herttua M. 2012. Tyttötyö kääntyi 2010-luvulle. Julkaisussa Suomen Setlementtiliitto ry. Tyttötyön kansio. Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry, 6 – 19.

Huuska, M. & Karvinen, M. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. 31 – 53 .Jyväskylä: PS-kustannus.

Kimanen, A L. 2018. Sensitiivisyys ja reflektiivisyys. Viitattu 17.1.2021, <https://blogs.helsinki.fi/kulttuuri-ja-katsomussensitiivisyys/2018/01/08/sensitiivisyys-ja-reflektiivisyys/>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 08.08.1986/609

Loisto setlementti ry 2020. Sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön perusteista. Viitattu 17.12.2020, <https://loistosetlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/perusteet/>

Lähteenmaa, J. & Näre, S. 1992. Tyttötutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.) Letit liehumaan, 1992. 9 – 21.

Mielenterveystalo 2021. Kulttuuri ja mielenterveys. Viitattu 22.1.2021, https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/kulttuuri_ja_mielenterveys.aspx

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

Setlementtiliitto 2020. Sukupuolisensitiivisyys. Viitattu 17.12.2020, <https://setlementti.fi/toiminta/sukupuolisensitiivisyys/>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL 2020. Kulttuurisensitiivinen työote.
Viitattu 17.1.2021, <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyontueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL 2020. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 28.5.2020,
<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>

Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta (Istanbulin sopimus) 1.8.2015/53.

Vuolle Setlementti 2020a. Toiminnan esittely. Viitattu 17.12.2020,
<https://vuolleoulu.fi/info/mika-on-vuolle-setlementti/toiminnan-esittely/>

Vuolle Setlementti 2020b. Tyttöjen Talo. Viitattu 17.12.2020,
<https://vuolleoulu.fi/hyvinvointi-ja-yhteistyö/toiminnot/tyttöjen-talo/>

Vuolle Tyttöjen Talo 2021. Viitattu 23.3.2021,
<https://likka.fi/>

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. 15 – 29. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lähteet sanastossa

Ahtola, A., Forsström, H. & Paalanen, T. 2019. Nautinnon aika. Sexpon seksuaalipoliittinen ohjelma. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Anttila, A., Ojanen, K., Saarikoski, H. & Timonen, S. 2011. Tyttöjen juttuja. Tyttökulttuurin monimuotoiset tilat. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen, S. (toim.) 2011. Entäs tytöt – Johdatus tyttö tutkimukseen. 135 – 172. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Eischer H., Mulari H. & Uusitalo-Herttua M. 2012. Tyttötyö kääntyi 2010-luvulle. Julkaisussa Suomen Setlementtiliitto ry. Tyttötyön kansio. Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry, 6 – 19.

Naisasialiitto unioni ry & Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, Käsitepankki. Viitattu 26.1.2021, www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/kasitepankki/

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL 2020. Kulttuurisensitiivinen työote. Viitattu 17.1.2021, <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyontueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, THL 2020. Tasa-arvosanasto. Viitattu 19.1.2021, <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>

Ulkoministeriö 2021, Tasa-arvoa kaikille. Viitattu 13.1.2021, <https://maailma2030.fi/tasa-arvoa-kaikille/>

Yhdenvertaisuus valtuutettu 2021. Yhdenvertaisuus. Viitattu 22.3.2021, <https://syrjinta.fi/yhdenvertaisuus>